

ACTUL JURIDIC

Autori:

Vasile – Sorin Curpăn

Vasile Curpăn

Cosmin – Ștefan Burleanu

Emilia Mitrofan

În cadrul acestui capitol vom trata chestiuni relative la **actul juridic**, în general.

Prin noțiunea de **act juridic** se înțelege în doctrina dreptului, manifestarea de voință săvârșită cu intenția de a produce efecte juridice, adică de a naște, modifica sau stinge raporturi juridice.

Noțiunea de **act juridic** este utilizată în mai multe accepțiuni.

În primul rând, această noțiune este utilizată în sensul desprins din definiția anterioară. Această manifestare de voință săvârșită în scopul producerii de efecte juridice este denumită **negotium juris - operațiune juridică**.

În al doilea rând, noțiunea „act juridic” se referă la **înscrișul constatator al manifestării de voință**, pentru care se utilizează și expresia **instrumentum probationis**.

Condițiile actului juridic

Condițiile actului juridic reprezintă elementele acestuia. Acestea sunt precizate în dispozițiile art. 948 din Codul Civil Român. Textul legal prevede: „Condițiile esențiale pentru validitatea unei convenții sunt:

1. capacitatea de a contracta;
2. consimțământul valabil al părții ce se obligă;
3. un obiect determinat;
4. o cauză licită”.

I. Capacitatea de a încheia acte juridice

Capacitatea juridică reprezintă aptitudinea unui subiect de drept – fie persoană fizică sau persoană juridică – de a deveni titular de drepturi subiective și de obligații civile corelative încheind în acest scop acte juridice.

Asupra **capacității** am efectuat o analiză detaliată în cap. III al lucrării de față „Raportul juridic” cu ocazia discutării elementelor structurale ale raportului juridic civil. De aceea, vom realiza doar o simplă punctare a acestei prime condiții a actului juridic civil.

Orice subiect de drept are aptitudinea de a încheia acte juridice, cu excepția persoanelor declarate incapabile: **minorii și persoanele fizice majore puse sub interdicție prin hotărâre judecătorească definitivă**.

De prisos a mai aminti că din punct de vedere juridic capacitatea constituie o stare de drept căreia îi corespunde în fapt discernământul.

II. Consimțământul valabil al părții ce se obligă.

La baza consimțământului se află voința juridică. Doctrina dreptului precizează că există două principii fundamentale care au incidență asupra voinței juridice, respectiv:

- **principiul libertății actelor juridice** – mai cunoscut sub numele de **principiul autonomiei de voință**, și

- **principiul voinței reale sau a voinței interne.**

Voința juridică, adică voința generatoare de efecte de drept, joacă un rol important în definirea consimțământului. La urma urmelor, consimțământul reprezintă o voință materializată, exteriorizată (sau în cazul contractelor un acord de voință a două sau mai multor subiecte de drept).

Pentru a fi valabil exprimat, **consimțământul** trebuie: să fie dat de o persoană care posedă discernământ, să fie exprimat, să fie dat cu intenția de a produce efecte juridice și să nu fie alterat de vreun viciu de consimțământ.

Enumerarea și analiza sintetică a viciilor de consimțământ

1. Eroarea

Eroarea constă în falsă reprezentare a realității cu prilejul încheierii unui act juridic.

Există eroarea asupra identității ori a calității subiectului de drept cu care se contractează (error in personam) sau eroarea asupra calității substanței obiectului actului juridic (error in substantiam).

Există **eroarea obstacol**, **eroarea viciu de consimțământ** și **eroarea indiferentă**, după cum o altă clasificare se face între **eroarea de fapt** și **eroarea de drept**.

Mai facem o singură precizare: **eroarea viciu de consimțământ** și **eroarea indiferentă** generează **nulitatea relativă a actului juridic** în timp ce **eroarea obstacol** conduce la **nulitatea absolută a respectivului act juridic**.

2. Dolul sau viclenia

Dolul este o eroare provocată, el constă în inducerea sau menținerea în eroare a unui subiect de drept, prin mijloace dolosive (viclene) pentru a-l determina să încheie un act juridic.

Dolul, fiind un viciu de consimțământ, care alterează actul juridic (generează nulitate relativă) este format din două elemente constitutive:

- elementul material sau obiectiv care constă în faptul utilizării manoperelor dolosive;
- elementul subiectiv, caracterizat prin intenția (scopul) de a induce în eroare un subiect de drept pentru a determina să încheie un act juridic.

Că elementul material poate consta în acțiuni sau inacțiuni este de la sine înțeles.

Elementul subiectiv presupune întotdeauna intenție datorită scopului special urmărit în mod activ. Nu există dol din culpă!!!

Dolul trebuie să fie determinant, adică să se constate că fără manoperele dolosive cealaltă parte nu ar fi încheiat actul juridic.

Întotdeauna dolul – ca viciu de consimțământ – trebuie să provină de la cealaltă parte a actului juridic (partea cocontractantă). Desigur, dolul poate proveni și de la mandatarul părții cocontractante sau de la un terț care desfășoară această activitate fiind instigat de partea cocontractantă.

3. Violența.

În privința actului juridic, violența constituie în realitate o amenințare. Ea constă în amenințarea unui subiect de drept cu un rău care îi insuflă o temere, fapt ce îl determină să încheie un act juridic pe care în condiții normale nu l-ar fi încheiat.

Și violența trebuie să aibă un rol determinant la încheierea actului juridic și trebuie să fie nelegitimă.

„Răul” cu care se amenință se poate referi la persoana determinată astfel să încheie actul juridic sau la soțul, ori o rudă apropiată a sa.

Și violența cuprinde elementul obiectiv (material) care constă în fapta de a amenința cu un rău și respectiv elementul subiectiv concretizat în aptitudinea de a produce o temere subiectului de drept amenințat.

4. **Leziunea.**

Leziunea este un viciu de consimțământ instituit de legiuitor pentru ocrotirea minorilor și constă în o evidentă disproporție sub aspect valoric între prestațiile subiectelor de drept care încheie actul juridic. Leziunea trebuie să fie o consecință, un efect a actului juridic încheiat. Ea trebuie să existe în momentul încheierii acelui act juridic iar între prestațiile părților trebuie să existe o evidentă disproporție de valoare

III. Un obiect determinat

Obiectul actului juridic constă în conduita, comportamentul părților, stabilit cu ocazia încheierii actului juridic.

Concret, obiectul actului juridic reprezintă acțiunile (comisiunile) sau inacțiunile (omisiunile) la care părțile au dreptul sau de care acestea sunt ținute.

Condițiile de existență sau de valabilitate a obiectului actului juridic sunt:

- obiectul trebuie să existe
- obiectul trebuie să fie în circuitul civil general;
- obiectul trebuie să fie determinat (cert determinat) sau determinabil (generic determinat);
- obiectul trebuie să fie posibil;
- obiectul trebuie să fie licit și moral;
- cel care se obligă trebuie să fie, în principiu, titularul dreptului subiectiv;
- uneori – în cazul actelor juridice intuitu personae – obiectul actului juridic trebuie să constea într-un fapt personal al celui care se obligă;
- în unele situații, pentru existența valabilă a obiectului este necesară autorizația administrativă prealabilă.

Aceste condiții sunt unele cu caracter general, altele cu caracter special (specific). Analiza lor detaliat se realizează în cursurile de Drept Civil. Din acest motiv, noi nu vom insista asupra lor.

IV. O cauză licită.

Cauză actului juridic este însăși scopul acestuia și constituie acel element care se relevă în obiectivul urmărit de subiectul de drept cu prilejul încheierii unui act juridic.

Condițiile de existență și de valabilitate a actului juridic sunt:

- cauza trebuie să existe în momentul încheierii actului juridic;
- cauza trebuie să fie reală;
- cauza actului juridic trebuie să fie licită și morală

aceste trei condiții sunt pe larg dezbătute în doctrina juridică și, în special, în știința Dreptului Civil.

Dovada cauzei actului juridic este prezumată atât sub aspectul existenței cât și sub aspectul valabilității ei. Aceste prezumții sunt relative; în consecință, ele pot fi răsturnate prin probă contrarie.

Succint am descris anterior condițiile actului juridic. Ele reprezintă **condițiile esențiale ale actului juridic**.

Mai există și **condiții neesențiale ale actului juridic** denumite în doctrină **modalități ale actului juridic**.

Modalitățile actului juridic – cu referire deosebită la actul juridic civil – sunt: **termenul, condiția și sarcina**.

Termenul - este un eveniment viitor, cert și sigur de care depinde realizarea sau încetarea drepturilor subiective și obligațiilor corelative.

Termenul poate fi: **suspensiv** – care suspendă sau amână începerea exercitării drepturilor subiective și respectiv a executării obligațiilor corelative; **extinctiv** – care amână stingerea drepturilor subiective și executarea obligațiilor corelative; **legal** - stabilit prin voința legiuitorului; **judiciar** – acordat de judecător unui debitor în vederea executării obligației asumate; **în favoarea debitorului; în favoarea creditorului; în favoarea debitorului și creditorului deopotrivă**.

Condiția - constituie o modalitate a actului juridic - a actului juridic civil, în special - care constă în într-un eveniment viitor, incert și nesigur, de care depinde fie nașterea, fie desființarea actului juridic, și respectiv a drepturilor subiective și a obligațiilor corelative prevăzute de acesta.

Condiția poate fi:

- **suspensivă** – dacă se împlinește condiția, ia naștere actul juridic;
- **rezolutorie** – dacă se îndeplinește condiția actul juridic încheiat se desființează;
- **cauzală** – când realizarea condiției depinde de hazard, adică de întâmplare;
- **mixtă** – când realizarea condiției depinde de una din părți și de un terț subiect de drept determinat;
- **potestativă pură** – când realizarea condiției depinde doar de voința uneia dintre părți;
- **potestativă simplă** – când realizarea condiției depinde de voința uneia dintre părți și de un fapt exterior sau de voința unei persoane nedeterminate.

Sarcina – constituie o îndatorire de a da, de a face sau de a nu face ceva, impusă, în actele cu titlu gratuit, de către donatar donatorului.

Donatarul este persoana care dispune, iar donatorul este subiectul de drept, care este gratificat.

Pe lângă contractul de donație, sarcina se regăsește și în cazul dispozițiilor testamentare cu caracter patrimonial (legatele).

Sarcina poate fi instituită în favoarea dispunătorului, în favoare gratificatului, precum și în favoarea unei terțe persoane.

Formarea actului juridic

Deși nu este menționată printre condițiile esențiale ale actului juridic – în sens de negotium juris – forma actului juridic constituie un element esențial pentru anumite acte juridice.

Forma unui act juridic – reprezintă modalitatea de exteriorizare a manifestării de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice (de a naște, modifica sau stinge raporturi juridice).

În materia actelor juridice, principiul care domină forma actelor este **consensualismul**. Ca atare, la marea majoritate a actelor juridice nu este cerută o formă specială.

Totuși, sunt acte juridice unde o anumită formă este cerută fie **pentru însăși valabilitatea actului juridic**, fie **pentru probarea acestuia**. De asemenea, la unele acte juridice, forma este cerută **pentru opozabilitate față de terțele persoane**.

Acte juridice la care forma este cerută ad validitatem

Sunt anumite acte juridice la care forma este o condiție esențială sau, altfel spus, un element constitutiv. Forma solemnă este cerută pentru întregul act juridic la fel ca și pentru actele care se află în corelație (legătură) cu acesta.

Sunt acte juridice la care forma solemnă este cerută ad validitatem (ad solemnitatem): donația, ipoteca, actele translativ de proprietate având ca obiect terenuri agricole ș.a.

Acte juridice la care forma este cerută ad probationem

Forma ad probationem constă în obligativitatea întocmirii unui înscris care să producă dovada actului juridic.

Această formă este obligatorie pentru anumite categorii de acte juridice. Dacă nu se respectă forma, actul juridic – în sens de negotium juris – nu poate fi probat, dovedit.

Aplicații ale formei ad probationem avem în situațiile următoare: împrumutul cu o valoare peste 250 lei, depozitul voluntar, contractul de tranzacție, contractul de asigurare etc.

Acte juridice la care forma este cerută pentru opozabilitate față de terți

Această formă cerută unor categorii de acte juridice constă în realizarea unor formalități. Aceste formalități au rolul de a asigura opozabilitatea respectivului act juridic în raport cu subiectele de drept care nu au participat la încheierea acestui act.

Această formă a actului juridic se concretizează în sistemul cărților funciare care asigură publicitatea imobiliară. Înregistrarea invențiilor constituie, de asemenea, o aplicare practică a formei cerută pentru opozabilitatea față de terți a actului juridic.

Efectele actului juridic constituie obiect de preocupare a științei dreptului. Noi vom aminti, pe scurt, principiile generale incidente: principiul forței obligatorii a actelor juridice, principiul irevocabilității actelor juridice și principiul relativității actelor juridice.

Analiza detaliată a acestor principii nu face obiectul prezentei lucrări. Ea se regăsește în cursurile și tratatele de Drept Civil. Teoria generală și subiectele dreptului civil.

Nulitatea actului juridic

Nulitatea constituie o sancțiune care lipsește de eficiență actele juridice încheiate cu încălcarea normelor juridice.

Această lipsă de eficiență se manifestă concret în lipsirea actului juridic de efectele pe care ar trebui să le producă. Evident este vorba de efectele juridice.

Sunt cazuri de **nulitate absolută**:

- lipsa capacității de folosință a persoanei juridice;
- lipsa totală a consimțământului;
- lipsa cauzei sau a obiectului actului juridic;
- nerespectarea formei cerută ad validitatem;
- încălcarea ordinii publice.

Sunt cazuri de **nulitate relativă**:

- viciile de consimțământ;
- nerespectarea dreptului de preemțiune;
- încheierea unui act juridic de o persoană fizică lipsită de capacitate de exercițiu;
- încheierea unui act juridic de către o persoană cu capacitate de exercițiu restrânsă, fără încuviințarea reprezentantului legal (părinte sau tutore), dacă actul produce leziune.

Nulitatea absolută poate fi invocată de orice subiect de drept interesat, de procuror sau de instanța de judecată, din oficiu. Acțiunea prin care se solicită constatarea nulității absolute este imprescriptibilă din punct de vedere extinctiv. Nulitatea absolută nu poate fi acoperită în nici un fel prin confirmare; este necesară refacerea actului juridic lovit de nulitate absolută.

Nulitatea relativă poate fi invocată doar de subiectul de drept care justifică încălcarea unui drept. Acțiunea în anulabilitate este supusă prescripției extinctive (art. 9 din Decretul nr. 167/1958). Ea poate fi confirmată ulterior încheierii actului juridic.

Reținem că **nulitatea absolută** sancționează nerespectarea, cu ocazia încheierii actului juridic, a unor norme juridice care privesc interesul general, în timp ce **nulitatea relativă** sancționează, de principiu, nerespectarea, la încheierea unui act juridic, a unei norme juridice care se referă la interesul individual, particular.

Consecințele juridice ale aplicării sancțiunii nulității poartă denumirea de **efecte ale nulității**.

Dacă actul juridic este lovit de nulitate, raportul juridic prezervat prin acel act este desființat.

Nulitatea produce efecte juridice atât pentru viitor cât și pentru trecut.

Un alt efect al nulității actului juridic îl reprezintă **repunerea părților în situația anterioară – restitutio in integrum.**

Anularea actului juridic inițial implică și anularea actului juridic subsecvent.

Principiul validității aparenței în drept – error communis facit jus.